

NYKSTA bešeimininkiai ir menkas finansines bei fizines galimybes turintiems valdytojams priklausantys senųjų dvarų ūkiniai pastatai

Interviu su Kultūros paveldo departamento prie Kultūros ministerijos Telšių-Tauragės teritorinio skyriaus vedėja AURELIJA RIČKUVIENE

– KPD Telšių-Tauragės teritorinio skyriaus žinioje esančiose vietovėse – nemažai buvusių dvarų sodybų. Kurios iš jų per paskutiniuosius 10 metų buvo atnaujinamos (renovuojamos, restauruojamos – visos sodybos ar jų pastatai, parkai, jų fragmentai) ir iš kokių lėšų tai buvo daroma?

– Galime pasidžiaugti, kad per pastarąjį dešimtmetį gaivinant dvarų sodybas nuveikta tikrai kad nemažai. Štai Plungės dvaro sodybos Mykolo Oginskio rūmai bei kiti pastatai ir parkas restauruojami, tvarkomi jau ne vienerius metus (1956 m. parengto sodybos restauravimo projekto autorius – architektas Vladas Mačys). Nuo 2007 m. pradėti šios sodybos restauravimo ir pritaikymo turizmo reikmėms darbai (restauravimo projekto autorė – architektė Gražina Kirdeikienė). Kelis metus buvo vykdomas „Plungės dvaro sodybos Mykolo Oginskio rūmų rekonstravimo ir pritaikymo Žemaičių dailės muziejui tvarkybos darbų (restauravimo, remonto)“ projektas, finansuotas iš Europos Sąjungos

regioninės plėtros fondo ir Plungės rajono savivaldybės lėšų. Pagal UAB „Projektavimo ir restauravimo instituto“ (projekto vadovė – Gražina Kirdeikienė) parengtą projektą ir ikonografinę medžiagą yra atkurtas rūmų interjeras. Šiuos darbus vykdė UAB „Pamario restauratorius“. Etapais įgyvendinamas UAB „Projektavimo ir restauravimo institutas“ parengto projekto „Plungės M. Oginskio dvaro sodybos pastato – Žirgyno pritaikymas visuomenės kultūros ir rekreacijos reikmėms, kapitalinio remonto ir tvarkybos darbų (restauravimo, remonto) techninis projektas“, finansuotas iš Europos Sąjungos regioninės plėtros fondo, Plungės rajono savivaldybės ir Valstybės investicijų programos (VIP) lėšų. Darbus vykdė UAB „Pamario restauratorius“. 2021 m. užbaigti Plungės dvaro sodybos advokatų namo tvarkybos darbai, kuriuos taip pat atliko UAB „Pamario restauratorius“.

Keletą metų etapais buvo tvarkomas Šateikių dvaro sodybos ponų namas. Šiuos darbus finan-

Restauruoti Plungės kunigaikščių Oginskių dvaro sodybos rūmai. A. Ričkuvienės nuotrauka

Iš kairės: restauruotas Plungės dvaro sodybos advokatų namas; atkurtas Plungės dvaro sodybos kunigaikščių Oginskių rūmų buvusios bibliotekos interjeras. Nuotraukos A. Ričkuvienės

savo pastato valdytojas, nemažą dalį darbų kainos kompensavo Kultūros paveldo departamentas.

Atnaujinta Rietavo dvaro sodybos muzikos mokykla. Čia tvarkybos darbai buvo vykdomi 2018–2019 metais pagal tvarkomųjų paveldosaugos (restauracijos, remonto, konservavimo) darbų projektą, kurį parengė UAB „Šiltas namas“. Darbus vykdė UAB „Pamario restauratorius“ specialistai. Kiek anksčiau Rietavo dvaro sodyboje sutvarkytas muzikantų bendrabutis, arklidės, parkas. Vykdydami darbus buvo atlikti pastatų langų, palangių, fasado mūro, kami-

Plungės dvaro sodybos skalbykla. Nuotrauka A. Ričkuvienės

nų ir stogo tvarkybos darbai. Jie finansuoti iš Europos Sąjungos fondų, Lietuvos Respublikos, Rietavo savivaldybės biudžeto lėšų.

2021 m. restauruotas Mažeikių rajono Renavo dvaro sodybos rūsys, ankstesniais metais sutvarkyta tos pačios sodybos oficina, svirnas ir sandėlis.

Plungės rajone esančios Bukantės dvaro sodybos fragmentai ir vietovė 2015 m. Aplinkos ministerijos ir Etninės kultūros globos tarybos buvo

(Nukelta į 4 p.)

Plungės kunigaikščių Oginskių dvaro sodybos žirgyno pastatas. A. Ričkuvienės nuotrauka

Platelių dvaro sodybos parko fragmentas. A. Ričkuvienės nuotrauka

pripažinta geriausiai atspindinčia savitus Žemaitijos regiono kraštovaizdžio bruožus. 1855 m. statytas šios sodybos ponų gyvenamasis namas suremontuotas 2012 m. vykdant projektą „Bukantės dvaro sodybos restauravimas ir pritaikymas turizmo reikmėms“, kurį finansavo Kultūros paveldo departamentas. Įgyvendinant šį projektą buvo vykdomi ir kiti darbai, atstatytas Bukantės dvarelis tvartas ir svirnas.

Praėjusiais metais pagal „Platelių dvaro sodybos parko (24803) želdynų tvarkybos darbų (restauravimo) projektą“ (architektas Aurimas Vengris) buvo tvarkomas Platelių dvaro sodybos parkas.

– Kas vykdant minėtų dvarų sodybų atnaujinimo darbus, Jūsų vertinimu, buvo atlikta puikiai, kas už juos buvo atsakingas?

– Pirmiausiai norisi paminėti Plungės kunigaikščio Mykolo Oginskio rūmus, kuriuose jau 30 metų veikia Žemaičių dailės muziejus. Didžioji dalis rūmų interjero vykdant tvarkybos darbus buvo atkurta pagal išlikusią ikonografinę medžiagą. Tai ir sienų dekoravimas balto ir gelsvo stiuko piliastrais, ir lubų, sienų lipdybinis dekoras, ir sienų įrė-

Nuo viršaus: Bukantės dvaro sodybos ponų namas užbaigus jo tvarkybos darbus; tas pats namas prieš pradedant juos; atstatytas Bukantės dvaro sodybos ūkinis pastatas. A. Ričkuvienės nuotraukos

minimas lipdinių juostomis, kurių vidinėje dalyje gelsvas stiukas, dekoravimo frizu su karnizais, liūtų galvomis frizo kampuose, Oginskių herbais virš balkono pirmojo aukšto salėje, ir mediniai paneliai, ir grindų danga – degtų molio plytų, išdėstytų eglyte, grindys rūšio patalpose, raštuotos keturių spalvų marmuro su smulkesniu aprėminimu ir rozete viduryje, grindys vestibulyje, raštuotas parketas ir kt. Įgyvendinant projektą darbus vienas iš svarbiausių

Iš kairės: Plinkšių dvaro rūmai ir tie patys rūmai vykstant remonto darbams. A. Ričkuvienės nuotraukos

Iš kairės: Plinkšių dvaro sodybos didžioji oficina ir mažoji oficina. A. Ričkuvienės nuotraukos

uždavinių buvo tinkamai atkurti buvusios bibliotekos interjerą pagal vienintelę išlikusią nespalvotą fotografiją. Pavyko. Šiuos darbus vykdė UAB „Pamario restauratorius“, jiems vadovavo atestuotas specialistas Mindaugas Pocius.

– Kokie dvarų sodybų atnaujinimo darbai Jūsų žinioje esančioje teritorijoje vykdomi šiemet, kieno iniciatyva jie vyksta, kas organizuoja ir atlieka darbus?

– Šiuo metu jau anksčiau pradėti restauravimo darbai vyksta Plinkšių dvaro sodybos rūmuose, jų valdytojo UAB „Lelijų dvaras“ iniciatyva ir rūpesčiu. Darbų rangovas – „Kalvasta“. Pagal UAB „Architekto studija“ parengtus tvarkybos darbų projektus (projektų vadovas Algirdas Žebrauskas) planuojama restauruoti ne tik rūmus, bet ir abi oficinas.

Plungės kunigaikščių Oginskių dvaro sodybos skalbykloje (valdytojas Plungės rajono savivaldybė) taip pat vyksta darbai. Juos organizuoja Kultūros

infrastruktūros centras, atlieka UAB „Nanska“.

– Kokias Telšių-Tauragės teritorinio skyriaus žinioje esančias dvarų sodybas kaip reprezentacines Jūs pirmiausiai rekomenduotumėte aplankyti turistams, kitiems žmonėms, besidomintiems dvarų paveldu ir kodėl?

– Siūlyčiau pirmiausiai aplankyti Žemaitijos Versaliu vadinamą jau minėtą Plungės kuigaikščių Oginskių dvaro sodybą. Čia yra ką pamatyti, kuo pasidžiaugti ir kur pasivaikščioti. Parko plotas 58,3 hektaro. Yra išlikę dešimt paminklinių statinių. Sodybos plano ašyje – neorenesansinio stiliaus rūmai su dviem oficinomis ir neogotikinio stiliaus žirgynu. Šie rūmai – vienas gražiausių XIX a. Lietuvos architektūros paminklų. Yra atkurtos rūmų stogų puošiančios antikinio stiliaus skulptūros. Rūmuose, kaip jau minėta, veikia Žemaičių dailės muzie-

(Nukelta į 6 p.)

Nuo viršaus: Juliaus Tamošausko nuotraukose – Renavo dvaro oficina užbaigus tvarkybos darbus ir ta pati oficina prieš juos pradėdant (nuotrauka iš Kultūros vertybių registro)

jus, rengiamos parodos, vyksta įvairūs kultūriniai renginiai.

Verta aplankyti ir Renavo dvaro sodybą. Tai viena iš geriausiai išlikusių dvaro sodybų Žemaitijoje, anksčiau plačiai garsėjusi sodu ir apie puikiai tvarkomu 18 ha angliško stiliaus parku. Šioje sodyboje yra per-

Nuo viršaus: Renavo dvaro rūsys užbaigus jo tvarkybos darbus ir tas pats rūsys prieš juos pradėdant. A. Ričkuvienės nuotraukos

sipynę klasicizmo, romantizmo ir istorizmo stiliai.

Šilalės rajone yra restauruoti, turizmo reikmėms pritaikyti Bijotų dvaro sodybos, dažniausiai vadina- mos Baublių sodyba, fragmentai ir jos garsiieji Dionizo Poškos baubliai.

Puikūs Žemaitijos medinio dvaro pavyzdžiai yra Biržuvėnų dvaro sodyba ir jau minėti atkurti Bukantės dvaro sodybos fragmentai.

Lankytojų visada laukiama ir gražioje Platielių dvaro sodyboje, kurioje jau atnaujinta nemažai jos ūkinių pastatų. Jie sumaniai naudojami miestelio bendruomenės, Žemaitijos nacionalinio parko bei kultūros reikmėms.

– *Daugelis išlikusių dvarų sodybų, jų statinių, parkų yra įrašyta į Lietuvos Kultūros vertybių registrą? Tokių objektų į minėtą Registrą įrašius, jo valdytojams atsiranda konkrečios pareigos ir atsakomybės.*

Iš kairės: Biržuvėnų dvaro sodybos oficina užbaigus jos tvarkybos darbus bei šios sodybos ponų namas jį atstaciaus po gaisro. A. Ričkuvienės nuotraukos

Iš kairės: Biržuvėnų dvaro sodybos tvartas; Biržuvėnų dvaro sodybos vežiminė užbaigus jos tvarkybos darbus. A. Ričkuvienės nuotraukos

Kaip jų laikomasi Jūsų kontroliuojamose vietovėse? Gal galėtumėt pateikti gerų ir blogų pavyzdžių?

– Kiekvieno kultūros paveldo objekto savininko ar valdytojo pareiga yra prižiūrėti savo turtą, juo tinkamai rūpintis, o jeigu kyla problemų, kurių patys nepajėgūs išspręsti, kreiptis pagalbos į atitinkamas institucijas, savivaldybę ar Kultūros paveldo departamentą, jo teritorinį skyrių.

Kultūros paveldo objektų apsauga reglamentuojama Lietuvos Respublikos nekilnojamojo kultūros paveldo apsaugos įstatymo, kuriame yra apibrėžtos ir valdytojo pareigos. Jame nurodyta, kad Valdytojas privalo prižiūrėti kultūros paveldo objektą, jo teritoriją, vietovę: laiku šalinti atsiradusius defektus ir apsaugoti statinius nuo neigiamo aplinkos poveikio; patalpose, kurių interjeras vertingas, palaikyti reikiamą mikroklimatą; laiku atnaujinti želdynus ir želdinius, šalinti savaime užaugančius augalus, teritorijoje šienauti žolę ir genėti medžius, valyti šiukšles, šalinti taršos šaltinius. Eksploatuojant

Biržuvėnų dvaro sodybos arklidės užbaigus jų tvarkybos darbus. A. Ričkuvienės nuotrauka

kultūros paveldo objektus reikia laikyti ir Lietuvos Respublikos specialiųjų žemės naudojimo sąlygų įstatymo nuostatų.

Senųjų dvarų sodybų naudojimas ir priežiūra paminkloaugininkams jau daugelį metų kelia nemažai rūpesčių ne tik Žemaitijoje, bet ir visoje Lietuvoje. Ypač daug bėdų dėl nykstančių ūkinių pastatų, kurie nebenaudojami pagal paskirtį, yra

(Nukelta į 8 p.)

Iš kairės: atnaujintas Platelių dvaro sodybos svirnas; restauruotas Šateikių dvaro rūmų rūsys. A. Ričkuvienės nuotraukos

blogos, arba net avarinės būklės. Dažnai jų niekam nebereikia, neaišku, kaip juos atnaujinus ateityje būtų galima panaudoti, o tvarkybos darbai reikalauja daug lėšų. Dažniausiai tokie pastatai net

neturi savininko ar valdytojo. Kaip blogą pavyzdį galiu paminėti Šateikių dvaro sodybą. Po Antrojo pasaulinio karo joje buvo tarybinio ūkio centras. Po 1990-ųjų dauguma dvaro pastatų išdalinta buvusio

Šateikių dvaro sodybos ponų namas užbaigus tvarkybos darbus. A. Ričkuvienės nuotraukos

Šateikių dvaro sodybos ponų namas prieš pradėdant tvarkybos darbus. A. Ričkuvienės nuotraukos

Iš kairės: Šateikių dvaro sodybos arklidžių ir ledainės liekanos. A. Ričkuvienės nuotraukos

ūkio darbuotojams už pajus. 1992 m. buvo priimtas Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl žemės ūkio įmonių turto privatizavimo pasirašant pajus nuostatų patvirtinimo“. Šie nuostatai reglamentavo žemės ūkio įmonių turto privatizavimą perduodant numatomos steigti žemės ūkio bendrovės nariams dalį žemės ūkio įmonių turto už valstybės vienkartinę išmoką, žemės ūkio bei kitas tikslines kompensacijas ir žemės ūkio įmonės išmoką, taip pat perkant dalį turto už pinigus. Žemės ūkio įmonės turtas buvo privatizuojamas atskirais gamybiniais-technologiniais komplektais, įsigyjant komplekto pagrindu numatomos steigti žemės ūkio bendrovės pajus. Asmenų, įsigijusių gamybinį-technologinį komplektą, pajai buvo laikomi jų pradiniu įnašu steigiamoje bendrovėje. Šateikių dvaro sodybos svirnas, arklidės, alaus darykla, kluonas, namas, malūnas buvo išdalinti už pajus. Kultūros paveldo departamento Telšių-Tauragės teritorinis skyrius ne kartą kreipėsi į įvairias institucijas dėl šios dvaro sodybos pastatų tikslių pajininkų nustatymo. Nustačius dalies pajininkų asmenybes, buvo surašomi reikalavimai pašalinti pažeidimus, pajininkams išsiųsti raginimai savo turtą tinkamai prižiūrėti. Buvo rengiami ir susitikimai su pajininkais, savivaldybės bei seniūnijos atstovais, kartu aptariami įvairūs problemų sprendimo variantai. Išsiaiškinta, kad daugelis pajininkų yra garbaus amžiaus, finansiškai nepajėgūs jiems priklausančius pastatus sutvarkyti, o kai kurie jau yra ir mirę. Be to, nė vienas pajininkas, kuriems Šateikių dvaro statiniai ar jų dalys priklauso, nebuvo savo turimos nuosavybės teisiškai įregistrujęs, o kai kurie yra net raštiškai atsisakę savo dalies.

Šateikių dvaro sodybos svirnas. A. Ričkuvienės nuotrauka

Paaikėjus šiems faktams, Plungės rajono savivaldybė pradėjo turto pripažinimo šešimininkiu procedūrą. Šiuo metu jau yra teismo pripažinta, kad šie pastatai priklauso savivaldybei. Dabar yra tvarkomi žemės dokumentai, o kai jie bus parengti, pastatai bus perduodami aukcione. Ar atsiras pirkėjų ir ar jie fiziškai bei finansiškai bus pajėgūs tuos pastatus prikelti naujam gyvenimui, neaišku.

Kitas labai neigiamas faktorius yra tas, kad dažnu atveju senosiose dvarų sodybose esantys pastatai, kuriuos reikia remontuoti, restauruoti, priklauso ne vienam savininkui. Tai tiek dėl savininkų nesusikalbėjimo, tiek dėl lėšų trūkumo itin apsunkina pastatų tvarkybą bei priežiūrą.

Dvarų sodybose dažniausiai yra ne po vieną pastatą, todėl tose pačiose sodybose yra ir gerų, ir blogų pavyzdžių. Jau restauruotas Šateikių ponų

(Nukelta į 10 p.)

Iš kairės: Tryškių dvaro sodybos arklidės liekanos; Ukrainų dvaro sodybos ponų namas. A. Ričkuvienės nuotraukos

gyvenamasis namas. Kaip gerus pavyzdžius galima pateikti jau minėtas Plungės, Renavo dvaro sodybas. Jose nuolat vyksta tvarkybos, priežiūros darbai. Čia ieškoma finansinių galimybių dar nesutvarkytų pastatų atnaujinimui, restauravimui. Biržuvėnuose taip pat yra ir gerų, ir blogų pavyzdžių (čia Telšių rajono savivaldybei priklausanti reprezentacinė zona restauruota, kiti ūkiniai pastatai nyksta).

– Kokie Jūsų kontroliuojamoje Telšių-Tauragės teritorijoje esantys dvarai, jų statiniai, parkai bei jų fragmentai, be jau paminėtų, Jums šiandien kelia daugiausiai nerimo ir kodėl?

– Nerimą kelia Tryškių dvaro sodybos kumetyno, arklidžių liekanų likimas. Prieš kelis metus labai blogos būklės kumetyną įsigijo fizinis asmuo. Jis pasirūpino, kad pastatas būtų išvalytas, užsandarintas, tačiau tuo darbai čia ir baigėsi.

Ukrinų dvaro sodybos būklė nuolat blogėja. Joje gyvena kelios šeimos. Jos neturi finansinių gali-

mybių čia esančius pastatus atnaujinti.

Jau minėtos Biržuvėnų dvaro sodybos kai kurie ūkiniai pastatai yra blogos (avarinės) būklės, kai kurie savavališkai remontuojami. Šateikiuose, kaip sakiau, yra itin daug bėdų.

– Kokių naujų objektus, esančius Jūsų kontroliuojamoje teritorijoje išlikusiose dvarų sodybose, šiemet ir kitais metais planuojama įtraukti į Kultūros vertybių registrą, o gal ką nors iš tų, kas jau buvo įrašyta, numatyta išbraukti, arba pakeisti jų statusą, jei taip, kodėl?

– Šiais metais nenumatyta į Kultūros vertybių registrą įrašyti naujų tokių objektų, taip pat neplenuota ir ko nors iš jo išbraukti.

Dėkojame už pokalbį.

Linkime Jums ir Jūsų kolektyvui sėkmės!

MRF
MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

Tryškių dvaro sodybos arklidės liekanos. A. Ričkuvienės nuotrauka